

STATSVETENSKAP OCH SOCIOLOGI

Erik Allardt

På gränsen mellan statsvetenskap och sociologi har vi en hybrid, som brukar kallas politisk sociologi, »political sociology». Det är naturligtvis en ur många synpunkter irriterande term. Politisk sociologi låter som ett misstag, eller för att använda ett träffande engelskt uttryck, som en »misnomer». Inom den politiska sociologin strävar man, åtminstone i första hand, att analysera politik, inte att uppställa politiska aktionsprogram. Den politiska sociologin är i den meningen inte mera politisk än andra grenar av sociologin. Varför, kan vi fråga, använder man inte i stället termen politikens sociologi, »sociology of politics», som dessutom bättre motsvarar den allmänna terminologin för beteckningar av sociologins specialområden? Det finns emellertid vissa skäl för att upprätthålla en distinktion mellan politisk sociologi och politikens sociologi. Det är frågan om två olika utvecklinglinjer.

I sin inflytelserika »Sociologie Politique» anser Maurice Duverger att statsvetenskap och politisk sociologi är synonymer och har samma problemställningar.¹ Han är i allmänhet benägen att betrakta lagbundenheter som gäller politik såsom sociologiska lagbundenheter. Många är kanske olyckliga över den tilltagande specialiseringen inom vetenskapen och försöker råda bot på den genom att koppla ihop olika områden. Professorer i statsvetenskap är kanske ofta benägna att betrakta den politiska sociologin såsom en del av statsvetenskapen och professorer i sociologi kanske ibland anser sin vetenskap som den allmänna samhällsvetenskapen i vilken studiet av politik ingår som ett delområde. De talar då närmast som makt-människor eller administratörer. Inga administrativa arrangemang såsom exempelvis områdenas existens som akademiska läroämnen kan emellertid fördölja det faktum att den politiska sociologin representerar en forsknings-tradition, som i vissa intressanta avseenden skiljer sig från statsvetenskapen och också från sociologin. När jag här talar om politisk sociologi och politikens sociologi som distinkta från statsvetenskapen är det inte min avsikt att propagera för någon bestämd uppläggning av de akademiska studierna eller för bestämda lärartjänster. Uttrycken politisk sociologi och politikens

Föredrag vid Andra Nordiska Konferensen i Statsvetenskap, Jollas, Finland, 19—22 aug. 1968.

sociologi, som gärna för mig kan utbytas mot andra termer, avser att beteckna vissa forskningstraditioner och utvecklingslinjer, som är viktiga vid det vetenskapliga studiet av politik.

Olikheterna rör inte metoden

Innan jag går in på de olika forskningstraditionerna är det angeläget att mota tanken att skillnaden mellan statsvetenskap och sociologi på något sätt ligger i de metoder som används. Det fanns en tid då man gärna talade om sociologiska metoder. Man avsåg då både metoder för datainsamling såsom intervjuer, frågeformulär o.s.v. och metoder för analys såsom skalmetodik, multivariat analys o.s.v. Jag tycker man lugnt kan säga att det inte finns några speciella sociologiska metoder. De metoder, som tidigare ofta betecknades såsom sociologiska, används i dag av alla samhällsvetenskaper. Undersökningsmetoder avhänger rimligtvis av den sorts information som är tillgänglig för de relevanta undersökningsenheterna och problemen. Det är troligen riktigt att hävda att sociologerna åtminstone i jämförelse med statsvetenskapare fram till mitten av 1950-talet var metodiska förnyare. Samma påstående kan under inga omständigheter fällas om det senaste decenniet. Det är t.o.m. möjligt att flere metodiska innovationer under den senaste tiden har kommit från statsvetenskapen än från sociologin. Åtminstone har många statsvetare stått i förgrunden när det har gällt metodiska förnyelser för metodiken vid komparativa undersökningar, innehållsanalys, programmering av dataanalys, planering av data-arkiv o.s.v. För ungefär tio år sedan var det aktuellt att inom statsvetenskapen gräla om statsvetenskapen var en beteendevetenskap eller inte. Det som man då inom statsvetenskapen kallade den behaviorala revolutionen bestod huvudsakligen i krav på metodisk förnyelse i samma riktning som sociologin och ännu tidigare psykologin redan hade genomgått. Trots att man säkert fortfarande kan finna fickor av ganska irrationellt motstånd mot behaviorala synpunkter kan man väl säga att den behaviorala revolutionen i stort är genomförd. Moderna fältforsknings- och analysmetoder förekommer nu sida vid sida med mera traditionella metoder inom statsvetenskapen. Redan år 1961 kunde Robert Dahl i en berömd artikel på tal om det behaviorala förhållningssättet i en underrubrik tala om en epitaf till ett monument över en framgångsrik protest.² De traditionella metoderna inom statsvetenskapen har varit begreppsanalys och historisk beskrivning. Under den senaste tiden har man inom sociologin kunnat se ett ökat intresse för historisk metodik. Sociologins stora klassiker, Durkheim, Marx och Max Weber, för att nämna de gångbaraste, arbetade också främst med begreppsanalys och historiskt material. Hur som helst, på metodikens plan tror jag

inte att man kan finna några intressanta eller väsentliga olikheter mellan statsvetenskap och sociologi.

Olika förklarande variabler

När man skall beskriva olikheterna mellan olika empiriska vetenskaper är det vanligen mest praktiskt att försöka ange hur man inom de olika vetenskaperna väljer förklarande eller oberoende variabler. Sociologin undersöker allt mellan himmel och jord, konst, litteratur, religion, sexuellt beteende, köpvanor, maktförhållanden, narkotikamissbruk, politik o.s.v. Det gemensamma består i att man inom sociologin försöker förklara dessa företeelser med faktorer, som hör till det sociala systemet eller kanske ännu mera begränsat till den sociala strukturen. En rättrogen sociolog försöker reducera allting till just sociologi. För honom är politiken ett epifenomen, en företeelse, som kan förklaras med utgångspunkt i existerande sociala och ekonomiska grupper men som inte själv erbjuder eller innehåller förklarande variabler. Det är för detta förhållningssätt som jag önskar reservera termen politikens sociologi. Politiken är då ett bland oräkneliga sociala fenomen, som kan förklaras med faktorer i den sociala strukturen.

Vetenskapliga områden kan karakteriseras inte bara genom sina förklarande variabler utan också genom sina parametrar, d.v.s. genom de variabler, som man försöker hålla eller anta konstanta under analysen. Inom socialvetenskaperna är det ofta så att man antar att de fenomen, som närliggande områden undersöker, i stort sett är konstanta eller i varje fall inte behöver beaktas under själva analysen. Inom politikens sociologi antar man då att själva det politiska handlandet, besluten, kompromisserna, planeringen o.s.v. är givet och konstant medan man förklarar variationerna utgående från den sociala strukturen, d.v.s. från sociala och ekonomiska grupper, som har olika intressen. Det kan verka irriterande, men inom sociologin är det ganska legitimt att handla så. Vad som är mera förbluffande är att så många statsvetenskapsmän har svält detta sociologiska förhållningssätt med hull och hår. Under de senaste decennierna har det funnits många statsvetenskapsmän som mer eller mindre uteslutande har gått in för analyser av den sociala bakgrunden till politiska företeelser det må sedan gälla väljarbeteenden, elitrekrytering eller orsakerna till politiska konflikter. Det spelar sedan mindre roll om de förklarande variablerna har varit sociologiska eller psykologiska. Det har antagligen varit ganska fruktbart att en del statsvetare på detta sätt har uppträtt som representanter för politikens sociologi men om tendensen får större omfattning innebär det, såvitt jag kan förstå, att statsvetenskapen förlorar sin identitet. Det kan rimligtvis inte vara statsvetenskapens uppgift att reducera politik till sociologi.

Med en viss rätt kan man säga att statsvetenskapen tar vid där sociologin upphör. Traditionellt har statsvetenskapen sysslat med politiska handlingar, med politiska beslut, med intriger, med politiska planer, med politiska ideer och ideologier, med författningens inflytande på politiken, med partistruktur o.s.v. Det förefaller rimligt att hävda att dessa företeelser fortfarande är de centrala inom statsvetenskapen. Politik kan naturligtvis uppfattas som ett cirkulärt förlopp. De styrande vidtar åtgärder eller använder auktoritet och medborgarna reagerar i sin tur och kan påverka de styrande. Utgångspunkten är i varje fall den att någon först använder, manipulerar eller uttrycker regler för makt och auktoritet. Tidigare sysslade man kanske inom statsvetenskapen ganska ensidigt med politiska handlingars inbördes relationer, m.a.o. med hur vissa politiska faktorer påverkade andra politiska faktorer. Kontakten med sociologin har så att säga bringat det goda med sig att statsvetenskapsmännen alltmer kommit att intressera sig för huru vissa politiska handlingar påverkar inte bara politiken utan hela den sociala strukturen och kulturen. Det väsentliga både förr och nu har emellertid varit att man utgår från att politiken kan vara en förklarande variabel, att vissa både sociala och politiska förändringar genereras och uppstår inom politiken och att inte alla variationer kan reduceras till eller förklaras med faktorer, som mäter människors sociala, ekonomiska eller psykologiska egenskaper. Vissa av statsvetenskapens områden förefaller att ur den här synpunkten vara alldeles särskilt centrala. Det gäller kanske speciellt den forskning, som rör administration, förvaltning och politisk organisation. Inom dem kommer man åtminstone in på den centrala uppgiften att förklara huru politiska arrangemang påverkar handlingar och social struktur. Inom statsvetenskapen är det alltså svårt att gå med på en sociologisk reduktion av politik. Lika litet kan man gå med på en reduktion av politiken till psykologi. Politik är alltså *sui generis* någonting viktigt och påverkar självständigt en hel del av vad människorna håller på med.

Stratifieringsaspekten

Det kanske mest typiska förhållningssättet bland sociologer med intresse för analys av politik kan sammanfattas under benämningen stratifieringsaspekten. Ursprungligen härstammar den från Karl Marx och hans strävan att förklara alla konflikter och förändringar i samhället med utgångspunkt i samhällets klassindelning. Inom modern sociologi används samhällsklass i en betydligt mera vidsträckt betydelse än hos Marx och man kan också säga att det väsentliga för traditionen från Marx inom modern sociologi inte har varit hans ekonomiska determinism utan hans strävan att söka förklaringar i samhällets sociala struktur.³ Stratifieringsaspekten represen-

terar ett ganska naturligt förhållningssätt inom sociologin. När en representant för politikens sociologi konfronteras med politiska värderingar och ideologier är det naturligt för honom att i första hand fråga vilka intressen som har artikulerats genom dem. Däremot, utgår man som sagt, från att gruppintressen förfäktas av alla möjliga grupper och inte bara av grupper definierade på basen av vem som äger eller inte äger produktionsmedel. Att utgå från att politik och politiskt beteende kan förklaras genom hänvisningar till gruppintressen är i överensstämmelse med traditionen från Marx. Också forskare som Johan Galtung eller Stanford-sociologerna Bo Anderson, Joe Berger och Morris Zelditch, som i sina analyser har förklarat aggressioner och politiska handlingar som effekter av låg statuskristallisering eller som människans försök att åstadkomma balans mellan sina statuspositioner i olika ranghierarkier, anlägger en sorts stratifieringsperspektiv.⁴ Förklaringarna görs med utgångspunkt i den sociala strukturen. Också om jag här talar om förhållningssätt som är typiska för sociologi och statsvetenskap finns det förvisso inga vattentäta skott mellan de två områdena. Också statsvetenskapen har som bekant haft representanter som hårt ha kört med idén att allt bör förklaras med utgångspunkt i intressen hos grupper som kan lokaliseras i samhällets struktur. Den kanske mest typiska intressegruppsteoretikern inom statsvetenskapen var Arthur Bentley, som bildade skola, och en tid, men knappast numera, ansågs som en förnyare av statsvetenskapen.⁵

Den mest framträdande sociologen vid studiet av politiska fenomen under de senaste decennierna har varit Seymour Martin Lipset. Många känner till hans böcker men kanske ändå försummat att notera att han har genomgått en ganska markant och som jag tror ganska symptomatisk utveckling. I sina tidigare verk var han en typisk representant för vad jag här kallat politikens sociologi — det återstår ännu att säga hur den skiljer sig från den politiska sociologin. I sin »Political Man», som på sätt och vis var en sammanfattning av hans produktion fram till 1959, anlägger han systematiskt och genomgående en stratifieringsaspekt. Han säger bl.a. att i varje demokrati är konflikter mellan sociala grupper uttryckta genom partisystemet, som till sin kärna representerar en demokratisk transformering av klasskampen. Han påpekar visserligen att klyftan mellan samhällsklasserna inte är de enda klyvningar (cleavages), som finner sitt uttryck genom de politiska partierna, men man kan trots allt säga att den röda tråden i hans bok behandlar frågan hur politiskt beteende kan förklaras på basen av samhällsklass. Mer än någonting annat, säger han, är kampen mellan partierna en kamp mellan samhällsklasser. Han påpekar huru i alla utvecklade stater låglönegrupperna tenderar att rösta med vänstern och höglönegrupperna med högern. Också undantagen till denna regel ses i ljuset av en stratifieringsaspekt. Lipset citerar aforismen »varje land har sina sydstater»

och antyder därmed att undantag till sambandet mellan samhällsklass och politisk beteende endast förekommer på outvecklade områden, som ännu inte har moderniserats.⁶

I en viktig programförklaring av år 1957 säger Reinhard Bendix och Lipset att det huvudsakliga incentivet till studierna av väljarbeteendet har varit en intressegruppsteori, som i sista hand kan återföras till Karl Marx teori om klassmedvetandet.⁷ Det är visserligen så att Marx ingalunda är den enda klassiker, som starkt influerat Lipsets »Political Man». Minst lika starkt är arvet från Alexis de Tocqueville. Det är emellertid påfallande hur tydligt Marx och de Tocqueville behandlar samma problem om också de praktiskt taget på alla punkter når motsatta konklusioner. De Tocqueville är ju pluralismens stora klassiker och är oavbrutet orolig för att den sociala basen för konflikter skall försvinna i det moderna masssamhället. Det gäller därför att i samhället upprätthålla starka och självständiga sociala grupper, då endast klyvningarna mellan dem kan garantera en för samhället nödvändig värdegemenskap, konsensus. De Tocqueville söker emellertid oavbrutet betingelserna för stabilitet och konsensus i den sociala strukturen och anlägger också på sitt sätt en stratifieringsaspekt.⁸

Det kan knappast förnekas att man ofta vid studiet av politik har nått ganska långt genom att anlägga en stratifieringsaspekt. Det är också naturligt för en sociolog att fråga om partistrukturen faktiskt motsvaras av sociala grupper, som kan identifieras också på basen av andra grunder än de politiska. Det faller sig t.ex. ganska osökt att påpeka att medan partistrukturen i många länder i ganska stor utsträckning är densamma i dag som på 1920-talet har den sociala strukturen genomgått mycket stora förändringar och att man sålunda kan vänta sig nya klyvningar, som inte har fått sitt uttryck i den nuvarande partistrukturen. Genom att jämföra partistrukturen med den sociala strukturen har sociologer ofta också kunnat peka ut och förutse kommande konflikter. Sociologer som skriver om politik talar också väldigt ofta om framtiden och inte om det i nuet existerande. Man kunde säga att de ofta talar om emergerande i stället för om existerande konflikter. Det är emellertid viktigt att observera att det i varje fall nästan alltid är frågan om gissningar. För gissningarna gäller samma som för don Juan i en aforistisk och litet sur formulering av Hjalmar Söderberg: en don Juan är en person, som alltid försöker och då måste han också många gånger lyckas. Det är ingalunda alltid emergerande konflikter eller antagna latent motståndningar mellan sociala grupper tar sig politiska uttryck eller överhuvud leder till manifesta konflikter. Stratifieringsaspekten är ofta fruktbar men den är tydligen också ganska ofullständig. Överhuvud är frågan om när ett parti kan sägas representera bestämda sociala grupper en mycket central och svår fråga samt framför allt mycket svårare än vad man inom sociologin ofta har föreställt sig.

Det är också ganska lätt att finna exempel på hur man utgående från samhällsklassen eller överhuvud från den sociala strukturen inte kan förklara politiska klyvingar. I Finland liksom i många andra länder tävlar tre vänsterpartier om väljarnas gunst. Också om i Finland folkdemokraterna enligt många kriterier genomsnittligt har en något lägre social ställning än socialdemokraterna är det uppenbart att olikheterna mellan vänsterpartiernas väljarstöd inte effektivt kan förklaras utgående från samhällets klassindelning. En marxist kan visserligen säga att bristen på enhet beror på att arbetarklassen ännu inte har nått fullständig politisk mognad men det blir trots allt litet tröttsamt att vänta på vad som någon gång skall få sin fullbordan. För att nå en förklaring måste man ta till politiska traditioner, som är djupt inbäddade i själva de existerande politiska organisationerna. Philip Converse har påpekat att när man i Frankrike skall förutsäga huru en person röstar är hans inställning till religionen ett betydligt säkrare kriterium än alla kända och tillgängliga kriterier på samhällsklass.⁹ Det finns alltså också i utvecklade länder andra klyvingar, som ofta är lika viktiga som samhällsklassen. Man kan visserligen igen säga att religionen hör till överstrukturen, som återspeglar samhällets klassindelning, men den förklaringen är onödigt tillkrånglad och fyller inte rimliga krav på elegans, när förklaring i varje fall kan nås på enklare vägar. Många både statsvetenskapsmän och sociologer har sysslat med den brittiska Toryarbetaren och beträffande honom pekar forskningsresultaten definitivt på huru politiska organisationer har så att säga självständiga effekter på det politiska beteendet. Helt avgörande för den brittiske arbetarens preferenser är huruvida han har kontakter med fackföreningsrörelsen eller inte.¹⁰ Två amerikanska forskare, Denton Morrison och Keith Warner har nyligen i en väl gjord analys av militanta farmare i Michigan och Wisconsin kunnat visa hur faktorer som har med politisk organisation att göra förklarar militansen betydligt effektivare än alla tillgängliga indikatorer på ekonomisk ställning.¹¹ Det finns alltså en hel räckta med resultat, som visar huru politisk organisation och politiska traditioner, som förmedlas av politiska organisationer, har självständiga effekter på det politiska beteendet. Det är väl en omständighet som många kan ana men den synpunkten har i varje fall ofta saknats i de analyser, som jag här ansett typiska för politikens sociologi. Inom vetenskapen gäller det emellertid inte bara att presentera enskilda, väl belagda resultat utan det gäller också att bygga paradigmer eller referenssystem, som sammanfattar dem. Effekterna av politisk organisation har visserligen varit väl kända men de har i varje fall mycket ofta lämnats utanför de paradigmer eller referenssystem, som använts som utgångspunkt när man förklarar t.ex. väljarnas preferenser. Hur som helst, vid studiet av politisk beteende är den s.k. stratifieringsaspekten både fruktbar och viktig,

men den är också högst ofullständig och måste kompletteras med data om effekterna av de politiska institutionerna.

Den institutionella aspekten

När man rör sig från förklaringar, som tar sin utgångspunkt i samhällsklasser eller överhuvud i sociala grupper mot förklaringar, som betonar effekterna av själva det politiska handlandet, rör man sig också från sociologi mot statsvetenskapen. Jag har redan påpekat att kärnan i statsvetenskapen rimligtvis består i att undersöka just effekterna av politiska handlingar och politiska institutioner. Det är givetvis ingen liten uppgift. Politik kan inte betraktas bara som ett nummer i den långa raden av institutionella områden i samhället. Politiken är bl.a. det institutionella område, där de flesta stora samhällsbeslut utformas. I motsats till stratifieringsaspekten kan vi ställa den institutionella aspekten. Den består av antagandet att sociala och politiska institutioner själva kan generera och utforma förändringar. Ofta ses då de politiska institutionerna som organ med hjälp av vilka samhället anpassar sig till spänningar och konflikter. Hur som helst, det är rimligt att påstå att om stratifieringsaspekten är någonting typiskt för sociologin så är den institutionella aspekten någonting typiskt för statsvetenskapen. Återigen kan vi förstås säga att det gudskelov inte råder några vattentäta skott mellan vetenskaperna. Också inom sociologin har det funnits och finns betydande teoretiker, som betonar institutionella aspekten. Den mest betydande i dagens sociologi är utan tvivel Talcott Parsons, som i sina analyser av samhällets centrala förändringsprocesser starkt har betonat huru olika institutionella områden alltmer har differentierats från varandra och hur de politiska institutionerna allt mera har separerats från ekonomiska och kulturella institutioner. I Parsons neoevolutionistiska perspektiv har de politiska institutionerna så att säga blivit alltmer oberoende agenter för social förändring och social påverkan överhuvudtaget.¹² Alldeles oberoende av Parsons kan man emellertid säga att det institutionella perspektivet är viktigt också inom sociologin. Man kan emellertid också påstå att det förekommer mera renodlat inom statsvetenskapen och att sociologerna här har mycket att lära av statsvetenskapen. Man kan knappast undgå att undra över att det inte inom sociologin och socialvetenskapen överhuvud taget finns tillfredsställande teorier för social planering eller skall vi säga socialpolitisk planering. Det beror delvis, kan man anta, på att sociologerna alltför mycket har varit fångna i ett stratifieringsperspektiv och utgått från att förändringar som regel springer fram ur latent intressen hos grupper i den sociala strukturen. På isynnerhet makrosociologins område är alltså kontakten med statsvetenskapen mycket viktig

för sociologin. De flesta stora sociologiska klassiker och teoretiker såsom Marx, Max Weber, Pareto, Simmel och Durkheim har haft stora kunskaper om politiska förhållanden och kan i vissa fall med all rätt och i andra fall med någon rätt också karakteriseras som klassiker inom statsvetenskapen. Jag är emellertid inte säker på att sociologerna i de nordiska länderna har varit medvetna om behovet av kontakt med statsvetenskapen när det gäller makrosociologisk teoribildning.

Lipsets »Political Man» framhölls som ett exempel på en konsekvent tillämpning av stratifieringsaspekten. Det var också frågan om att man kan spåra en intressant utveckling i Lipsets författarskap men beskrivningen av denna utveckling har tillsvidare uteblivit. Vi kan nu säga att ett markant drag i Lipsets senare produktion är ett ökat intresse för den institutionella aspekten. Det är bl.a. ett påfallande kännetecken för hans nyligen utkomna »Revolution and Counterrevolution. Change and Persistence in Social Structures», som också kan sägas utgöra en sorts sammanfattning av hans produktion under de senaste tio åren.¹³ I den som i andra böcker kan man spåra bl.a. ett ökat intresse för den historiska utvecklingen av de politiska institutionerna, ett ökat antal hänvisningar till klassiker, som utgått från den institutionella aspekten såsom Max Weber och Mosei Ostrogorski, en ökad nyfikenhet över det faktum att många politiska institutioner trots allt är förvånansvärt stabila och överlever både krig och de människor som har agerat inom dem. Ett teoretiskt mera stringent uttryckt har den nya tendensen fått i Lipsets och Stein Rokkans lysande inledning i samlverket »Party Systems and Voter Alignments».¹⁴ I den frågas inte längre om partiförhållanden motsvarar den sociala strukturen utan snarare hur, under vilka betingelser och genom vilka politiska processer klyvningar och intressemotsättningar i den sociala strukturen transformeras till partisystem och hur partisystemet i sin tur påverkar integration och allokering av resurser i samhället.

Den politiska sociologin som hybrid och gränsområde

Lipsets nya bok samt hans och Stein Rokkans inledande essä är inte isolerade företeelser utan ganska symptomatiska för den utveckling som har ägt rum inom den politiska sociologin. Märk väl, att jag nu talar om politisk sociologi och inte om politikens sociologi. Bland politiska sociologer har den uppfattning alltmer utmejslats att politisk sociologi är beteckningen på ett område, som strävar att förena stratifierings- och den institutionella aspekten. Stratifieringsaspekten saknas ingalunda i Lipsets nya böcker eller i hans och Rokkans introduktion men den är nu kombinerad med den institutionella aspekten. Politikens sociologi är däremot ett i konventionell

mening sociologiskt specialområde som betraktar politiken som ett epifenomen och sysslar med en sociologisk reduktion av politiken. Det är heller inte frågan om en helt ny utveckling inom den politiska sociologin. Forskare som Max Weber och Robert Michels kombinerade stratifierings- och institutionsaspekten.

Detta innebär att den politiska sociologin står betydligt närmare statsvetenskapen än politikens sociologi. Det innebär också att politisk sociologi inte egentligen är ett specialområde av sociologin utan faktiskt en hybrid och ett genuint gränsområde. Fortfarande kan man säga att om någon inte tycker om termerna politisk sociologi och politikens sociologi så kan han byta ut dem mot andra. Faktum kvarstår att de här beskrivna tendenserna existerar.

Det kan trots allt synas förmåtet av den politiska sociologins representanter att betrakta sitt område som någonting speciellt och till en viss grad självständigt från både sociologi och statsvetenskap. Det kan sägas att den politiska sociologin är rekryterad både bland statsvetare och sociologer. Den italienske statsvetenskapsmannen Giovanni Sartori har med särskild slagkraft försökt köra med den här framförda distinktionen mellan politiskt sociologi och politikens sociologi.¹⁵ Uppdelningen har kanske också i en mån redan institutionaliserats. International Sociological Association har länge haft en speciell kommitté för politisk sociologi. Kommitténs konferenser, som har hållits i många länder, har vanligen besökts av ungefär lika delar statsvetenskapsmän och sociologer. Den senaste utvecklingen är den att kommittén upphör att vara ansluten bara till ISA och blir en gemensam kommitté för både ISA och IPSA.

Det är naturligtvis ett billigt trick att bara hänvisa till en redan förekommande institutionalisering. Man kan emellertid också hävda att det finns ett direkt behov av ett speciellt gränsområde mellan sociologi och statsvetenskap. Vissa problem, både teoretiska och metodiska, är så svåra att de knappast kan lösas om vi inte har en grupp personer, som koncentrerar sig på gränsområdet utan att samtidigt behöva också fördjupa sig i en mängd problem, som kan vara viktiga inom respektive statsvetenskap och sociologi men perifera ur den politiska sociologins synpunkt.

Konflikt och konsensus inom den politiska sociologin

Ett centralt problem inom den politiska sociologin är frågan om betingelserna för konflikt och konsensus i samhället och sambandet mellan konflikt och konsensus. Inom den politiska sociologin har det på 1960-talet varit vanligt att hänvisa till en distinktion mellan konflikt- och konsensus-teoretiker. Distinktionen har också varit gångbar inom den allmänna socio-

login och det är också uppenbart att en lösning av hithörande problem behöver hjälp och impulser från statsvetenskapen.

När man talar om konfliktteoretiker i motsats till konsensusteoretiker avser man inte alla de sociologer och statsvetare, som försöker formulera teorier om konflikters ursprung och konsekvenser. En stor del av det som i dag går under beteckningen konfliktforskning faller utanför. Konfliktteoretiker betecknar närmast forskare och tänkare, som utgår från att konfliktrelationer är det centrala i ett samhälles struktur eller åtminstone från att det fruktbaraste sättet att beskriva ett samhälle är att ange vilka grupper, som står i konflikt och är allierade med andra grupper. De grundläggande antagandena hos konfliktteoretikerna är i stort sett följande tre:

(1) Samhället består av grupper, som har olika intressen,

(2) samhällen håller ihop och kan existera som stabila strukturer på grund av att en viss grupp eller vissa grupper i koalition med varandra genom maktmedel och tvång kan förmå andra grupper att tjäna sina intresser, och

(3) samhällen förändras när maktfördelningen i samhället förändras.

Makt och tvång är alltså centrala termer hos konfliktteoretikerna. Ett samhälle är visserligen inte så enkelt att det på ett tillfredsställande sätt kan beskrivas genom att man anger vilka som är segrare, underkuvade eller allierade. Konfliktteoretikerna behöver många hjälpkonstruktioner och korollarier till sina grundantaganden. Ett av de viktigaste tilläggsantagandena är att det finns grupper, som är omedvetna om sina intressen på grund av att ingen ännu har artikulerat dem.

Om konfliktteoretikerna betonar tvång som den sammanhållande faktorn i ett samhälle så tenderar konsensusteoretikerna att framhålla betydelsen av institutionaliserade regler, som möjliggör en viss värdegemenskap. Man kan försöka sammanfatta konsensusteoretikernas utgångspunkter i följande påståenden:

(1) I alla samhällen finns det beteenden som har institutionaliserats d.v.s. som styrs av ganska allmänt vedertagna normer och som upprepas under en längre tid,

(2) samhällen håller ihop och kan existera som stabila strukturer genom att vissa värden och normer uppfattas som allmänt acceptabla,

(3) vissa sociala institutioner är universella eller förekommer åtminstone i de flesta kända kulturer.¹⁶

Intuitivt förefaller det förstas rimligt att säga att konflikter och institutionalisering, tvång och värdegemenskap, allesammans utgör centrala föreställningar i samhället och att inget differentierat samhälle kan beskrivas på ett tillfredsställande sätt utan att man berör dem alla. Det är inte heller så att de två typerna av teoretiker förnekat förekomsten av någon av dessa företeelser. Det är närmast frågan om olikheter i betoning och i uppfattningen om vad som är den bästa teoretiska strategin.

Olikheten mellan konflikt- och konsensussteoretiker motsvarar i stort sett den distinktion som här tidigare har gjorts mellan stratifieringsaspekten och den institutionella aspekten. I allmänhet har konfliktteoretikerna ansetts representera ett radikalt perspektiv, medan konsensussteoretikerna ofta har betecknats som konservativa. Konfliktteoretikerna har i allmänhet bekämpat de faktorer, som de anser som betingelser för nuvarande samhällets existens. Den första konfliktteoretikern, som i dag kan anses höra till socialvetenskapens levande tradition är också Karl Marx. Distinktionen har också stor idéhistorisk relevans och återgår på den gamla frågan om stat kontra samhälle. Föregångarna till våra dagars konfliktteoretiker antingen önskade inte betrakta staten som suveränare än andra sociala institutioner eller argumenterade rentav för statens upplösning som social institution.

Det är alltså frågan om ganska mäktiga socialvetenskapliga traditioner. Vissa framstående forskare har också ansett att de två typerna närmast är alternativa, som inte kan kombineras inom samma teori. Till dem hör bl.a. den tyske sociologen Ralf Dahrendorf. Samhället är Janus-hövdad, säger han med en aforistisk formulering, med två olika ansikten vända åt olika håll. Å andra sidan kan man visa huru både konflikt- och konsensussteorier innehåller sanningar, som alla forskare har att beakta. Vidare kan man påvisa huru både konflikt- och konsensussteoretiker ofta behandlar samma problem med något olika formuleringar, vissa kontroverser beror på förväxling av empiriska påståenden och metodologiska regler och på huru möjligheterna till en syntes beror på teoriernas formella struktur. Åtminstone utgör det ett väldigt incitativ för den politiska sociologin att försöka finna en syntes mellan de två typerna av teorier. Jag säger uttryckligen den politiska sociologin, då analys och lösning av problemet utan tvivel kräver insikter både i statsvetenskap och sociologi. Problemen kring konflikt och konsensus förutsätter ett starkt gränsområde mellan statsvetenskap och sociologi.

En plädering för den politiska sociologin bör inte uppfattas som en strävan till separatism. Snarare förstärker en stark politisk sociologi integrationen inom samhällsvetenskapen och närmar statsvetenskap och sociologi till varandra. Lösningen av vissa centrala problem förutsätter helt enkelt impulser från både statsvetenskap och sociologi.

LÄHDEVIIITTEET

1 Maurice Duverger, *Sociologie Politique*, 2:dra uppl., Paris 1967.

2 Robert Dahl, »The Behavioral Approach in Political Science: Epitaph for a Monument to a Successful Protest», *American Political Science Review* 55 (1961) ss. 763—772.

- 3 Morris Janowitz, »Political Sociology», *International Encyclopedia of the Social Sciences* Vol. XII, s. 300.
- 4 Se artiklarna i J. Berger & M. Zelditch, Jr. & B. Anderson, *Sociological Theories in Progress*, Boston 1966.
- 5 T.ex. Arthur F. Bentley, *The Process of Government*, Evanston, Ill. 1935.
- 6 Seymour Martin Lipset, *Political Man*, Garden City 1960, kapitel 7.
- 7 Reinhard Bendix & Seymour Martin Lipset, »The Field of Political Sociology», nyligen omtryckt i Lewis A. Coser (ed.), *Political Sociology*, New York, Evanston and London 1966, ss. 9—47.
- 8 Alexis de Tocqueville, *Democracy in America*, New York 1945.
- 9 Philip E. Converse, »The Nature of Belief System in Mass Publics», i D.E. Apter (ed.), *Ideology and Discontent*, Glencoe, Ill. 1964, ss. 248—249.
- 10 Jean Blondel, *Voters, Parties and Leaders — The Social Fabrics of British Politics*, London 1963.
- 11 Denton E. Morrison & Keith Warner, »Organization or Economic Men? Factors Associated with U.S. Farmers' Attitudes Toward Government Agricultural Involvement», Paper Presented at the Second World Congress of Rural Sociology, Enschede, Holland, Aug. 1968.
- 12 Talcott Parsons, *Societies, Evolutionary and Comparative Perspectives*, Englewood Cliffs, New Jersey 1966, ss. 21—29.
- 13 Seymour Martin Lipset, *Revolution and Counterrevolution. Change and Persistence in Social Structures*, New York 1968.
- 14 Seymour Martin Lipset & Stein Rokkan, »Cleavages, Structures, Party Systems, and Voter Alignments: An Introduction», i S. M. Lipset & Stein Rokkan (eds.), *Party Systems and Voter Alignments*, New York 1967, ss. 1—64.
- 15 Giovanni Sartori, »From the Sociology of Politics to Political Sociology», kommer att publiceras i S. M. Lipset (ed.), *Political Science and the Social Sciences*, Oxford University Press.
- 16 Moderna framställningar av distinktionen finns bl.a. i Ralf Dahrendorf, *Class and Class Conflict in Industrial Society*, Stanford 1959 ss. 157—165; Pierre L. van den Berghe, »Dialectic and Functionalism: Toward a Theoretical Synthesis», i N. J. Demerath & R. A. Peterson (eds.), *System, Change and Conflict*, New York och London 1967, ss. 293—305; Erik Allardt, »Konflikt- och konsensusteoretiker», kommer att publiceras i Johan Asplund (red.), *Sociologiska teorier, 2:dra uppl.* Almqvist & Wiksell.